

ЗДІЙСНЕННЯ ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КЕРІВНИЦТВА ДОСУДОВИМ РОЗСЛІДУВАННЯМ КЕРІВНИКОМ ОРГАНУ ПРОКУРАТУРИ ОСОБИСТО: ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОЇ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

PERSONAL EXERCISE OF PROCEDURAL SUPERVISION OVER PRE-TRIAL INVESTIGATION BY THE HEAD OF A PROSECUTOR'S OFFICE: PROBLEMS OF LEGISLATIVE UNCERTAINTY

Шамринський Д.О., аспірант кафедри кримінального правосуддя
та правоохоронної діяльності

Волинський національний університет імені Лесі Українки

У статті досліджено проблемні питання законодавчого регулювання можливості здійснення процесуального керівництва досудовим розслідуванням особисто керівником органу прокуратури. Встановлено відсутність у чинному кримінальному процесуальному законодавстві чіткої систематизації повноважень таких суб'єктів, що зумовлює колізії та правову невизначеність у практичній діяльності.

Висвітлено дві існуючі позиції щодо можливості та правомочності реалізації керівниками прокуратур повноважень, визначених ч. 3 ст. 36 Кримінального процесуального кодексу України. У ході дослідження доведено, що чинне законодавство допускає можливість особистого здійснення керівниками органів прокуратури функції процесуального керівництва, за умови їх визначення відповідними процесуальними керівниками у кримінальному провадженні. Водночас звертається увага на ризики порушення при цьому принципів об'єктивності та неупередженості.

Окрема увага приділена аналізу норм Конституції України, Кримінального процесуального кодексу України та Закону України «Про прокуратуру», а також внутрішніх актів Офісу Генерального прокурора, які регламентують процесуальну діяльність прокурорів. Також досліджено співвідношення поняття «прокурор» і «прокурор – процесуальний керівник» у згаданих вище нормативних актах, звернуто увагу на відсутність у Кримінальному процесуальному кодексі України окремої норми з процесуальними повноваженнями керівників органів прокуратури на відміну від інших учасників кримінального провадження.

Наведено пропозиції щодо необхідності законодавчої систематизації та закріплення в окремій нормі повноважень керівників органів прокуратури, у тому числі і щодо можливості чи заборони здійснення особисто ними процесуального керівництва досудовим розслідуванням, розмежування повноважень прокурорів – процесуальних керівників, керівників органів прокуратури, прокурорів вищого рівня та керівників вищестоящих прокуратур. Внесення змін до відповідних статей Кримінального процесуального кодексу України сприятиме забезпеченню правової визначеності, запобіганню зловживанням і гарантуванню законності у кримінальному провадженні.

Ключові слова: прокурор – процесуальний керівник, керівник органу прокуратури, процесуальне керівництво, досудове розслідування, процесуальні повноваження, прокурор вищого рівня.

The article examines the problematic issues of legislative regulation regarding the possibility of the head of the prosecutor's office personally guiding pre-trial investigations. It identifies the absence of clear systematization of such subjects' powers in the current criminal procedural legislation, which leads to collisions and legal uncertainty in practical activities.

There are two existing positions regarding the possibility and competence of the heads of prosecutor's offices to exercise the powers specified in Part 3 of Article 36 of the Criminal Procedure Code of Ukraine. The research proves that current legislation allows for the personal exercise of the procedural guidance function by the heads of the prosecutor's office, provided they are appointed as the relevant procedural supervisors in a particular criminal proceeding. At the same time, attention is drawn to the risks of violating the principles of objectivity and impartiality.

Special attention is devoted to the analysis of the norms of the Constitution of Ukraine, the Criminal Procedure Code of Ukraine, and the Law of Ukraine "On the Prosecutor's Office," as well as internal acts of the Office of the Prosecutor General, which regulate the procedural activities of prosecutors. The article also examines the correlation between the concepts of "prosecutor" and "prosecutor-procedural supervisor" within the aforementioned normative acts, emphasizing the absence in the Criminal Procedure Code of Ukraine of a separate provision detailing the procedural powers of heads of prosecutorial bodies, unlike the powers granted to other participants in criminal proceedings.

Proposals are provided regarding the necessity for legislative systematization and the establishment of a separate provision defining the powers of heads of prosecutorial bodies, including whether or not they may personally exercise procedural supervision over pre-trial investigations. It also suggests delineating the powers between prosecutors – procedural supervisors, heads of prosecutorial bodies, higher-level prosecutors, and heads of higher prosecution offices. Amendments to the relevant articles of the Criminal Procedure Code of Ukraine would contribute to ensuring legal certainty, preventing abuses, and guaranteeing the rule of law in criminal proceedings.

Key words: prosecutor – procedural supervisor, head of the prosecutorial body, procedural supervision, pre-trial investigation, procedural powers, higher-level prosecutor.

Конституцією України на прокуратуру в рамках кримінального провадження покладено функції підтримання публічного обвинувачення в суді, організації і процесуального керівництва досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляду за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку. У свою чергу, ч. 2 ст. 36 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) [1] передбачено здійснення прокурором нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням та визначено права процесуального керівника досудовим розслідуванням.

Питання процесуальних повноважень прокурорів, їх співвідношення з наглядовими повноваженнями, а також проблеми невідповідності формулювань конституцій-

них та законодавчих норм неодноразово були предметом наукового аналізу. Зокрема, окремі аспекти процесуальної діяльності прокурора у кримінальному провадженні досліджували І.В. Басиста, А.Ю. Гнатюк, І.В. Рогатюк, М.П. Тахтако, А.В. Ткач, О.В. Хаваліц, М.В. Чорноусько, К.В. Шевцова та інші науковці. Однак досі залишається не повною мірою дослідженим питання можливості здійснення процесуального керівництва досудовим розслідуванням особисто керівником органу прокуратури.

Варто відзначити, що процесуальні повноваження керівників органів прокуратури, прокурорів вищого рівня, керівників органів прокуратури вищого рівня і порядок їх реалізації у КПК України наведено фрагментарно, залежно від стадії кримінального провадження та етапу досудового розслідування. Проте на відміну від повноважень прокурора-процесуального керівника, слідчого,

дізнавача, керівників органів досудового розслідування, дізнання, Кодекс не містить окремої статті із цих питань стосовно керівників органів прокуратури. Навіть у наведених епізодично у КПК України повноваженнях керівників органів прокуратури жодного разу не згадується про можливість останніми здійснювати процесуальне керівництво у конкретному кримінальному провадженні.

Закон містить лише один випадок, коли керівник органу прокуратури може виконувати повноваження прокурора в конкретному кримінальному провадженні, але це стосується стадії судового розгляду, а не досудового розслідування. Так, у випадку усунення від участі в судовому розгляді прокурора, який ініціював питання зміни обвинувачення, висунення нового обвинувачення, відмови від підтримання обвинувачення та початку провадження щодо юридичної особи, після відмови в погодженні відповідних процесуальних документів прокурор вищого рівня самостійно бере участь у ньому як прокурор або доручає участь іншому прокуророві (ч. 2 ст. 341 КПК України).

У той же час ні КПК України, ні Закон України «Про прокуратуру» [2], ні наказ Генерального прокурора від 30.09.2021 № 309 «Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні» [3] не містить будь-яких застережень чи заборон керівникам прокуратур особисто здійснювати процесуальне керівництво.

Досліджуючи вказане питання, насамперед варто згадати категоричну позицію Офісу Генерального прокурора України, що викладена у Методичних рекомендаціях «Процесуальні повноваження керівника органу прокуратури під час кримінального провадження» [3]. Остання зводиться до того, що керівник органу прокуратури в силу своєї посади після визначення прокурора в кримінальному провадженні не може реалізовувати повноваження, передбачені ч. 2 ст. 36 КПК України, належні виключно процесуальному керівнику досудовим розслідуванням. Вона базується на тому, що після визначення керівником органу прокуратури прокурора в конкретному кримінальному провадженні лише останній уповноважений здійснювати відповідні процесуальні та слідчі (розшукові) дії, а їх виконання керівником органу прокуратури є порушенням вимог п. 9 ч. 1 ст. 3, ст. 9, 36, 93 КПК України та тягне за собою визнання недопустимими доказів як отриманих не в установленому Кодексом порядку.

Зокрема, згідно з ч. 1, 2 ст. 93 КПК України збирання доказів здійснюється сторонами кримінального провадження, у тому числі стороною обвинувачення, яку в органах прокуратури уособлює прокурор (п. 19 ч. 1 ст. 3 КПК України). Офіс Генерального прокурора робить висновок, що під терміном «прокурор» у цьому випадку слід розуміти лише прокурора, який здійснює нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва, тобто процесуального керівника, і цим терміном не можна охоплювати керівника органу прокуратури.

У свою чергу отримання доказів суб'єктом, не уповноваженим на їх збирання, тягне за собою порушення вимог допустимості. Як наслідок, докази, здобуті в результаті проведених керівником органу прокуратури, який не є прокурором у кримінальному провадженні, слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, повинні бути визнані судом недопустимими. Виняток становлять випадки проведення керівником прокуратури огляду місця події до внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР.

На перший погляд, така позиція належним чином обґрунтована і заслуговує на увагу, однак якщо глибше дослідити як співвідносяться поняття «прокурор» і «прокурор-процесуальний керівник» у згаданих вище нормах КПК України, Законі України «Про прокуратуру», то з такими твердженнями погодитись буде складно.

Так, п. 9 ч. 1 ст. 3 КПК України тлумачить, що керівник органу прокуратури – це Генеральний прокурор, заступ-

ник Генерального прокурора – керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (для прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури), керівник обласної прокуратури, керівник окружної прокуратури та їх перші заступники і заступники, які діють у межах своїх повноважень. При цьому, як уже зазначалося, КПК України не містить окремої норми з процесуальними повноваженнями останніх.

У той же час у п. 15 ч. 1 ст. 3 цього ж Кодексу визначено, що прокурор – це особа, яка обіймає посаду, передбачену ст. 15 Закону України «Про прокуратуру» та діє у межах своїх повноважень. Указана норма має назву «Статус прокурора» і у своїй частині першій налічує 19 пунктів з переліком посад, починаючи від Генерального прокурора і закінчуючи прокурором окружної прокуратури, які є прокурорами. Тобто відповідно до згаданої статті Закону України «Про прокуратуру» всі керівники органів прокуратури є також прокурорами.

Варто відзначити, що аналогічну назву «Прокурор» має і стаття 36 КПК України. І.В. Басиста, В.І. Галаган та Ж.В. Удовенко у своєму дослідженні приходять до висновку, що, очевидно, під цим суб'єктом у нормі Кодексу розуміється не хто інший, а той самий прокурор, котрий зазначений як у пункті 15 частини 1 статті 3 КПК України, так і в статті 15 Закону України «Про прокуратуру» [5]. Науковці вказують, що прокурор, незалежно від місця прокуратури в системі прокуратури України чи адміністративної посади, яку він обіймає у прокуратурі, здійснюючи нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, може реалізовувати повноваження, передбачені ч. 2 ст. 36 КПК України.

За таких обставин, з урахуванням наведених вище передбачених законодавчими актами трактувань понять «прокурор» і «прокурор-процесуальний керівник» можна вважати, що прокурор, незалежно від місця прокуратури в системі прокуратури України чи адміністративної посади, яку він обіймає у прокуратурі, тобто і керівник органу прокуратури, здійснюючи нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, вчиняючи всі дії, передбачені ч. 2 ст. 36 КПК України та здійснюючи інші передбачені для нього повноваження, не виходить за межі наданих йому повноважень, а відтак і зібрані ним докази не можуть бути визнані судом недопустимими.

На доповнення та підтримку позицію І.В. Басистої та на протипагу позиції Офісу Генерального прокурора слід вказати, що у ст. 39 Закону України «Про прокуратуру», що має назву «Порядок призначення прокурора на адміністративну посаду» наведено перелік адміністративних посад в Офісі Генерального прокурора, обласних та окружних прокуратурах, до яких, окрім інших, також віднесено і посади Генерального прокурора, керівників обласних та окружних прокуратур, їх перших заступників та заступників, тобто посади, які п. 9 частини 1 статті 3 КПК України відносить до керівників органів прокуратури. При цьому, відповідно до ч. 9 статті 39 Закону, перебування прокурора на адміністративній посаді у прокуратурі не звільняє його від здійснення повноважень прокурора відповідної прокуратури, передбачених цим же Законом, до яких, серед іншого, стаття 25 відносить і нагляд за додержанням законів органами, що провадять дізнання, досудове слідство.

Опоненти можуть навести аргументи, що у статті 36 КПК України, а саме її частинах 4–5 наведено окремо повноваження прокурорів вищого рівня, а саме Генерального прокурора, його першого заступника та заступників, заступника Генерального прокурора – керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (особа, яка виконує його обов'язки), його першого заступ-

ника та заступника, керівника обласної прокуратури, його першого заступника та заступника, які і є керівниками прокуратур.

Однак, якщо проаналізувати положення частини 4 статті 36 КПК України, то можна дійти висновку, що законодавець у формулюванні цієї норми заклав можливість особистої участі останніх у судовому провадженні, що, зважаючи на приписи статті 37 КПК України в частині здійснення повноважень прокурора у кримінальному провадженні з його початку до завершення, можливо лише внаслідок особистого здійснення ними ж процесуального керівництва.

Так, у вказаній нормі зазначено, що право на подання апеляційної чи касаційної скарги, заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами мають також незалежно від їх участі в судовому провадженні прокурори вищого рівня: Генеральний прокурор (особа, яка виконує його обов'язки), його перший заступник та заступники, заступник Генерального прокурора – керівник Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (особа, яка виконує його обов'язки), його перший заступник та заступник, керівник обласної прокуратури, його перший заступник та заступники, тобто керівники Офісу Генерального прокурора та обласних прокуратур. Саме використання уточнення «незалежно від їх участі в судовому провадженні» в даному випадку відіграє ключову роль, оскільки відповідно до ч. 2 ст. 37 КПК України прокурор здійснює повноваження прокурора у кримінальному провадженні з його початку до завершення, а здійснення повноважень прокурора в цьому самому кримінальному провадженні іншим прокурором можливе лише в окремих випадках.

З викладеного слідує, що прокурори вищого рівня, тобто керівники Офісу Генерального прокурора та обласних прокуратур можуть подати апеляційну чи касаційну скаргу, заяву на перегляд судового рішення за нововиявленими обставинами як у тих кримінальних провадженнях, в яких вони не брали участі в судовому провадженні, так і у тих, в яких брали участь у судовому провадженні, що можливо лише за умови попереднього здійснення ними ж особисто процесуального керівництва досудовим розслідуванням у конкретному кримінальному провадженні.

За таких обставин можна припустити, що у ч. 2 ст. 36 КПК України встановлені процесуальні повноваження для усіх прокурорів, які останні можуть реалізовувати, здійснюючи нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням незалежно від місця прокуратури в системі прокуратури України чи адміністративної посади, яку вони обіймають у прокуратурі, тобто і керівники прокуратур, а у частинах 4–5 розширено права останніх як прокурорів вищого рівня та керівників прокуратур.

Такої ж думки притримуються і І.В. Басиста, В.І. Галаган та Ж.В. Удовенко, які зазначають, що у частині 6 статті 36 Кодексу передбачено і право Генерального прокурора, керівника обласної, окружної прокуратури, їх перших заступників та заступників при здійсненні нагляду за додержанням законів під час проведення досудового розслідування скасовувати незаконні та необґрунтовані постанови слідчих та прокурорів нижчого рівня у межах строків досудового розслідування, передбачених ст. 219 КПК України.

Втім, досліджуючи питання можливості здійснення процесуального керівництва особисто керівником прокуратури, необхідно звернути увагу на особливості інших положень КПК України щодо регламентації діяльності прокурора в кримінальному провадженні, у тому числі процесуального керівника, керівника органу прокуратури та прокурора вищого рівня.

Навіть якщо викладений вище аналіз норм Кодексу та Закону дає можливість прийти до висновку, що керівник

прокуратури є одночасно і прокурором, а тому може реалізовувати надані ч. 2 ст. 36 КПК України повноваження при здійсненні процесуального керівництва досудовим розслідуванням, то варто наголосити, що він це зможе зробити лише за двох обставин: по-перше, після внесення відомостей при кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі ЄРДР), по-друге, у разі або після призначення його процесуальним керівником у даному кримінальному провадженні чи включення його до групи прокурорів – процесуальних керівників.

Обов'язок внесення до ЄРДР відомостей про вчинення кримінального правопорушення КПК України (ч. 1 ст. 214) покладено на прокурора органу прокуратури. Однак і у даному випадку законодавець не розмежовано повноваження у цій частині прокурора органу прокуратури та керівника органу прокуратури. Зазначені питання більш детально врегульовані в п. 2 розділу II Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення, затвердженого наказом Генерального прокурора від 17.08.2023 № 231 (далі – Положення) [6].

Зокрема, відповідно до п. 1 глави 4 розділу II Положення облік кримінальних правопорушень за заявами, повідомленнями, які надійшли до органів прокуратури, або щодо виявлених прокурором з інших джерел обставин, що свідчать про вчинення кримінального правопорушення, здійснюється Реєстратором (прокурором, керівником органу прокуратури) за дорученням керівника органу прокуратури шляхом внесення до Реєстру відомостей, визначених ч. 5 ст. 214 КПК України. Водночас варто наголосити, що з огляду на вимоги п.3 глави 4 розділу II Положення факт реєстрації кримінального правопорушення (провадження) прокурором органу прокуратури настає з моменту підтвердження таких відомостей керівником органу прокуратури.

У свою чергу, відповідно до ч. 1 ст. 37 КПК України прокурор, який здійснюватиме повноваження прокурора в конкретному кримінальному провадженні, чи група таких прокурорів, визначається керівником відповідного органу прокуратури після початку досудового розслідування, яке згідно з ч. 2 ст. 214 КПК України розпочинається з моменту внесення відомостей до ЄРДР.

Призначення прокурора чи групи прокурорів у кримінальному провадженні є виключним повноваженням керівника органу прокуратури відповідного рівня (Генерального прокурора, керівника обласної прокуратури, керівника окружної прокуратури та їх першого заступника і заступника) та здійснюється ним особисто. Наведене положення кореспондується з визначенням конституційної функції прокуратури – організація і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням (п. 2 ч. 1 ст. 131¹ Конституції України).

Згідно з пп. 3 п. 1 глави II розділу II Положення відомості про призначення процесуального керівника чи групи процесуальних керівників вносяться до ЄРДР невідкладно, що надає останньому (останнім) доступ до внесених до Реєстру відомостей за відповідними кримінальними провадженнями (глава 3 розділу I Положення). При цьому ні Кодекс, ні Положення не містять якихось визначених критеріїв для вибору певного прокурора чи їх групи (для прикладу, кваліфікації, професійного досвіду, з урахуванням розподілу обов'язків, спеціалізації тощо), та не встановлюють будь-яких обмежень щодо можливості визначення керівником прокуратури себе прокурором, який здійснюватиме повноваження прокурора в конкретному кримінальному провадженні, у тому числі у складі групи таких прокурорів.

Викладене вище дає підстави розширити попередній висновок щодо можливості особистого здійснення керівниками прокуратур процесуального керівництва: прокурор, незалежно від місця прокуратури в системі прокуратури України чи адміністративної посади, яку він обіймає у про-

куратурі, тобто і керівник прокуратури, після внесення відомостей про кримінальне правопорушення до ЄРДР та визначення його прокурором, який здійснюватиме повноваження прокурора в конкретному кримінальному провадженні, чи включення до групи таких прокурорів, здійснюючи нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва досудовим розслідуванням, вчиняючи всі дії, передбачені частиною 2 статті 36 КПК України, та здійснюючи інші передбачені для нього повноваження, не виходить за межі наданих йому повноважень, а відтак і зібрані ним докази не можуть бути визнані судом недопустимими.

Утім, якщо наведені доводи вказують на можливість здійснення керівниками прокуратур процесуального керівництва, а відтак і допустимість зібраних ними доказів, то невіршеними залишаються питання щодо реалізації ними ж повноважень керівника прокуратури, у тому числі як вищестоящого прокурора саме у цьому ж кримінальному провадженні і основне – їх правові наслідки. При цьому, аналізуючи конструкції норм КПК, якими встановлено повноваження керівників прокуратур як прокурорів вищого рівня стосовно процесуального керівника, можливо припустити, що у разі здійснення керівниками прокуратур особисто процесуального керівництва досудовим розслідуванням, повноваження щодо них як процесуальних прокурорів, з урахуванням приписів ч. 3 ст. 17 Закону України «Про прокуратуру», могли би здійснювати прокурори вищого рівня, тобто керівники вищестоящих прокуратур.

Йдеться про повноваження вищестоящих прокурорів під час вирішення окремих питань, пов'язаних з проведенням досудового розслідування та підтриманням обвинувачення, серед них, зокрема:

- розглянути за ініціативою керівника органу досудового розслідування питання, порушені в клопотанні слідчого до слідчого судді про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій чи негласних слідчих (розшукових) дій, у погодженні якого було відмовлено прокурором, у даному випадку керівником прокуратури, та упродовж трьох днів погодити відповідне клопотання або відмовити в його погодженні (ч. 3 ст. 40 КПК України);

- розглянути впродовж трьох днів скаргу підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого, іншої особи, права чи законні інтереси якої обмежуються під час досудового розслідування, на недотримання розумних строків слідчим, дізнавачем, прокурором, у даному випадку керівником прокуратури, під час досудового розслідування та в разі наявності підстав для її задоволення надати відповідному прокурору обов'язкові для виконання вказівки щодо строків вчинення певних процесуальних дій або прийняття процесуальних рішень (ст. 308 КПК України);

- розглянути впродовж трьох днів скаргу слідчого, дізнавача на рішення, дію чи бездіяльність прокурора, у даному випадку керівника прокуратури, та прийняти відповідне рішення (ст. 313 КПК України);

- погодити або відмовити в погодженні обвинувального акта із зміненням обвинуваченням, клопотання про висунення додаткового обвинувачення чи початок провадження щодо юридичної особи або постанови про відмову від підтримання обвинувачення та вчинити інші пов'язані з цим дії (ст. 341 КПК України).

Таким чином у разі, якщо процесуальне керівництво досудовим розслідуванням у кримінальному провадженні здійснював керівник окружної прокуратури, то всі ці повноваження теоретично мав би реалізовувати керівник обласної прокуратури чи його заступник. Це ж стосується і вирішення спору про підслідність (ч. 5 ст. 218 КПК України).

Втім, малоімовірно виглядає реалізація цих процесуальних повноважень вищестоящого прокурора саме керівництвом Офісу Генерального прокурора у кримі-

нальному провадженні, в якому процесуальне керівництво здійснюється керівником обласної прокуратури, для прикладу щодо розгляду скарги слідчого на рішення, дію чи бездіяльність прокурора, у даному випадку керівника прокуратури, та ще й прийняття відповідного рішення (ст. 313 КПК України).

Також норми КПК України не дають однозначної відповіді на питання, хто ж є вищестоящим прокурором стосовно групи прокурорів у кримінальному провадженні у разі включення до неї керівника прокуратури, однак не в якості старшого групи, а як одного з прокурорів цієї групи.

У цьому випадку, з однієї сторони, керівник прокуратури визначає старшого прокурора такої групи, який керуватиме діями інших прокурорів і по відношенню до останнього є вищестоящим прокурором, а з іншої – він (керівник) сам входить у склад цієї ж групи, що може поставити під сумнів його правоздатність в частині можливості реалізації наданих КПК України повноважень як вищестоящого прокурора під час вирішення окремих питань, пов'язаних з проведенням досудового розслідування та підтриманням обвинувачення.

Варто нагадати, що КПК України містить також і норми, які передбачають реалізацію повноважень керівниками прокуратур лише у вказаному статусі, а відтак ставлять під сумнів можливість одночасної реалізації таких повноважень останніми при здійсненні ними функцій процесуального керівника.

Зокрема, відповідно до ч. 3 ст. 294 КПК України продовжити строк досудового розслідування до трьох місяців уповноважені керівники органу прокуратури відповідного рівня (Офісу Генерального прокурора, обласної або окружної прокуратури).

Слід звернути увагу, що повноваження вказаних керівників органів прокуратури приймати процесуальні рішення, пов'язані з продовженням строку досудового розслідування злочинів у кримінальних провадженнях, процесуальне керівництво досудовим розслідуванням яких здійснюється прокурорами очолюваних прокуратур, реалізуються ними як керівниками відповідних прокуратур. При цьому права на продовження строку до трьох місяців не мають перший заступник і заступник керівника окружної прокуратури. Натомість зазначені повноваження керівників обласної прокуратури та Офісу Генерального прокурора в кримінальних провадженнях, процесуальними керівниками досудовим розслідуванням у яких є прокурори прокуратур нижчого рівня, виконуються ними як керівниками органів прокуратури вищого рівня.

Продовження строку досудового розслідування до трьох місяців здійснюється керівником окружної прокуратури, керівником обласної прокуратури або його першим заступником чи заступником, заступником Генерального прокурора за клопотанням слідчого або прокурора у кримінальному провадженні, поданим не пізніше ніж за п'ять днів до спливу строку досудового розслідування (ч. 1 ст. 295, ч. 5 ст. 294 КПК України).

Виходячи з вимог ч. ч. 2, 6, 8 ст. 295, інших положень КПК України під час розгляду клопотання керівник органу прокуратури, повинен, так би мовити, виконати певні контрольні функції та фактично надати оцінку як стану досудового розслідування, так і стану процесуального керівництва ним, а саме:

- 1) з'ясувати обґрунтованість підозри особи у вчиненні злочину, наявність доказів події злочину (час, місце, способи та інші обставини вчинення), винуватості підозрюваного в його вчиненні, форми вини, мотиву й мети вчинення злочину, виду і розміру шкоди, завданої злочином, обставин, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого злочину, характеризують особу підозрюваного, інших обставин, передбачених в ч. 1 ст. 91 КПК України;

- 2) надати правову оцінку стану забезпечення слідчим, прокурором у встановлений строк досудового розсліду-

вання швидкого, повного та неупередженого розслідування злочину, достатності вжиття ними всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила, виконання інших завдань кримінального провадження, ефективності здійснення прокурором нагляду за додержанням законів під час досудового розслідування;

3) встановити рівень складності кримінального провадження з урахуванням кількості підозрюваних, обвинувачуваних та кримінальних правопорушень, щодо яких здійснюється провадження, обсягу та специфіки процесуальних дій, необхідних для здійснення досудового розслідування, тощо (п. 1 ч. 3 ст. 28 КПК України): складне, особливо складне чи винятково складне;

4) з'ясувати необхідність проведення додаткових слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, витребування та отримання від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій, визначених КПК України, з метою виконання обов'язку доказування обставин, передбачених ст. 91 КПК України, завершення досудового розслідування та забезпечення завдань кримінального провадження;

5) з'ясувати наявність обставин, які перешкождали або унеможливили з об'єктивних причин проведення зазначених процесуальних дій або завершення вже розпочатих процесуальних дій у встановлений строк досудового розслідування, у тому числі з урахуванням поведінки учасників кримінального провадження, способу здійснення слідчим, прокурором своїх повноважень (п. п. 2, 3 ч. 3 ст. 28 КПК України);

6) встановити значення результатів цих процесуальних дій для судового розгляду, зокрема, з метою доказування фактів та обставин, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню (обставин, передбачених ст. 91 КПК України), обстоювання стороною обвинувачення своєї правової позиції, реалізації інших процесуальних прав, забезпечення прийняття законних, обґрунтованих і вмотивованих процесуальних рішень;

7) визначити додатковий строк, об'єктивно необхідний для проведення або завершення процесуальних дій.

У разі задоволення клопотання керівник органу прокуратури зобов'язаний визначити новий строк досудового розслідування, який має бути найкоротшим, достатнім для потреб досудового розслідування (ч. ч. 5, 7 ст. 295 КПК України).

Наведене вище дає підстави прийти до висновку, що керівник окружної чи обласної прокуратури, здійснюючи особисто процесуальне керівництво, у разі прийняття процесуальних рішень про продовження строку досудового розслідування у кримінальному провадженні, в якому він же здійснює процесуальне керівництво, буде надавати оцінку стану забезпечення слідчим, прокурором, тобто самим собою, у встановлений строк досудового розслідування швидкого, повного та неупередженого розслідування злочину, достатності вжиття всіх передбачених законом заходів для встановлення події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила, виконання інших завдань кримінального провадження, ефективності здійснення прокурором нагляду за додержанням законів під час досудового розслідування.

За таких обставин ставиться під сумнів ефективність виконання керівником прокуратури одного із основних завдань кримінального провадження, передбачених ст. 2 Кодексу, а саме неупередженості розслідування злочину, що, у свою чергу, може поставити під сумнів законність прийнятого ним як керівником прокуратури проце-

суального рішення про продовження строків досудового розслідування у кримінальному провадженні, в якому він же здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, і як наслідок – законність слідчих та процесуальних дій, проведених після продовження строків досудового розслідування, та допустимість зібраних за наслідками їх проведення доказів.

Утім, таких питань не повинно виникати при здійсненні керівником прокуратури особисто процесуального керівництва досудовим розслідуванням у конкретному кримінальному провадженні у разі незастосування ним як керівником прокуратури чи вищестоящим прокурором процесуальних повноважень, передбачених КПК України, під час вирішення окремих питань, пов'язаних з проведенням досудового розслідування та підтриманням обвинувачення.

Більш того, у нормах КПК України, як зазначив В. Ключков, зміщені поняття прокурора-процесуального керівника та керівника прокуратури. Пунктом 9 ч. 1 ст. 36 КПК України встановлено, що процесуальний керівник уповноважений приймати процесуальні рішення, у тому числі щодо продовження строків досудового розслідування [7]. Однак, як вже згадано вище, відповідно до статей 294, 295 КПК України, прийняття процесуальних рішень, пов'язаних з продовженням строку досудового розслідування злочинів, віднесено до повноважень саме керівників органів прокуратури.

Також у ст. 246 КПК України встановлено підстави проведення негласних слідчих (розшукових) дій та передбачено повноваження прокурора, але якого саме – чи процесуального керівника чи керівника прокуратури – не вказано, а у ч. 2 ст. 36 КПК України такі повноваження не передбачені взагалі. При цьому у разі застосування встановленого у п. 15 ч. 1 ст. 3 цього ж Кодексу поняття прокурор, то ці повноваження можна віднести до кола як процесуальних керівників, так і керівників прокуратур.

У ході дослідження, зважаючи на відсутність у КПК України чіткої регламентації процесуальних повноважень керівників органів прокуратури, прокурорів вищого рівня, керівників органів прокуратури вищого рівня, неузгодженість встановлених цим же Кодексом та Законом України «Про прокуратуру» понять «прокурор», «процесуальний керівник», навіть за відсутності встановленої згаданими нормативними актами та Положенням заборони на здійснення особисто керівником прокуратури процесуального керівництва досудовим розслідуванням у конкретному кримінальному провадженні, прийти до однозначного висновку про правомочність здійснення ним функції процесуального керівника неможливо.

За таких обставин вбачається потреба у визначенні безпосередньо в КПК України понять «прокурор», «прокурор-процесуальний керівник», «прокурор вищого рівня», «керівник органу прокуратури» та «керівник органів прокуратури вищого рівня» без відсилки до відповідних норм Закону України «Про прокуратуру».

Нагальною є і потреба у проведенні чіткого розмежування повноважень прокурорів – процесуальних керівників, керівників органів прокуратури, прокурорів вищого рівня та керівників вищестоящих прокуратур шляхом внесення змін до відповідних статей КПК України, а щодо повноважень керівників органів прокуратури – їх систематизації та введення окремої норми, в якій передбачити можливість здійснення ними особисто процесуального керівництва досудовим розслідування, а відтак і передбачити механізм та коло посадових осіб, до повноважень яких буде віднесено вирішення окремих питань, пов'язаних з проведенням досудового розслідування та підтриманням обвинувачення, або ж встановити чітку заборону на реалізацію функції процесуального керівництва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>
2. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>
3. Про організацію діяльності прокурорів у кримінальному провадженні: наказ Генерального прокурора від 30.09.2021 № 309. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0309905-21#Text>
4. Процесуальні повноваження керівника органу прокуратури під час кримінального провадження: методичні рекомендації, схвалені протоколом засідання методичної ради Офісу Генерального прокурора від 28.10.2021 № 8, затв. Генеральним прокурором 16.11.2021 URL: https://old.gp.gov.ua/ua/file_downloader.html?_m=fslib&_t=fsfile&_c=download&file_id=229419
5. Басиста І.В., Галаган В.І., Удовенко Ж.В. Повноваження прокурора на проведення процесуальних дій у кримінальному провадженні: окремі проблеми. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. 2023. Вип. 1. С. 16-25. URL: <https://lj.journal.kspu.edu/index.php/lj/article/view/365/338>
6. Про затвердження Положення про Єдиний реєстр досудових розслідувань, порядок його формування та ведення: наказ Генерального прокурора від 17.08.2023 № 231. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0298905-20#Text>
7. Ключков В. Організація і процесуальне керівництво прокурором досудовим розслідуванням. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. №3. С. 260-267. URL : <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2021/3/44.pdf>.